

УДК 37.015.3.004.12 (-057.874)

ДЕЯКІ ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОЯВУ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРІВ

О. І. Холодний

У статті наведені результати соціологічного дослідження, проведеного серед учнів загальноосвітніх шкіл. На основі результатів дослідження було виділено психологічні характеристики прояву особистості школярів 5-9 класів. Показано, що більшість учнів мають нормальну самооцінку власних можливостей, близько п'ятої частини школярів її завищують, а близько 5 % – занижують.

***Ключові слова:** самооцінка, мотивація, темперамент, учнівський колектив, здоровий спосіб життя.*

Найважливішим фактором, який визначає основні напрями формування особистості дітей та молоді, є спосіб їх життя. Спосіб життя людини, на думку сучасних вчених, які вивчали проблематику формування способу життя дітей і молоді, являє собою складне, багатогранне та динамічне явище, форми прояву якого у значній мірі визначаються соціокультурним середовищем, у якому відбувається реалізація особистісних цінностей та інтересів конкретної дитини [4, 7, 13, 15]. У механізмі формування способу життя дітей і молоді важливу роль відіграє існуюча система фізичного виховання [1, 6, 8, 12], одним із головних завдань якої є формування у школярів фізичної культури особистості, в основі якої лежить потреба у здоровому фізично активному способі життя. Однак серед більшості молоді зазвичай не сформована потреба піклуватися про власне здоров'я [6]. Це свідчить про низьку ефективність освітньої системи щодо формування здорового способу життя у дітей і молоді. Відповідно до цього практичне впровадження механізму формування здоров'я учнів загальноосвітніх навчальних закладів, на думку О. Козленко [5], С. Сінгаєвського [14], лежить у мотиваційно-потребнісній площині, що потребує розробки та впровадження в практику нових організаційно-педагогічних технологій. Як зазначає І. Бех [3], на уроках, в тому числі і на уроках фізичної культури, потрібно

застосувати підходи щодо формування в учнів морально-ціннісного ставлення до свого здоров'я і здорового способу життя. Отже, необхідно визначати оптимальні шляхи впливу на мотиваційно-потребнісну сферу школярів з метою активного впровадження здорового способу життя як важливої соціальної умови організації життєдіяльності людини. Розв'язанню вищезначених проблем сприятиме вдосконалення організаційно-методичних підходів, які використовуються у системі фізичного виховання школярів [2, 9, 10 та ін.]. Для цього необхідно знати психологічні характеристики особистості сучасних школярів.

Мета дослідження – виявити форми прояву психологічних характеристик особистості школярів.

Матеріал та методика. Для вирішення поставленої мети були проведені спеціальні дослідження, які включили в себе визначення рівня самооцінки учнів, рівня їх мотивації до досягнення, особливостей їх темпераменту. Рівень мотивації досягнення визначався за допомогою тесту-опитувальника. Він складається з 22 суджень, з приводу яких можливі два варіанти відповідей – "так" або "ні". Відповіді, що збігаються з ключовими (за кодом), підсумовуються (по 1 балу за кожен таку відповідь). Для визначення особливостей темпераменту учнів, ними заповнювався психологічний «паспорт» темпераменту. Респонденти відповідали, як вони поведуть себе зазвичай. Для цього вони позначали знаком «+» відповідні якості в «паспорті» темпераменту. В дослідженнях брали участь 424 учні 5-9 класів ряду загальноосвітніх шкіл Донецької області.

Результати проведених досліджень показали, що у п'ятих класах учнів із завищеною самооцінкою, тобто тих, що схильні переоцінювати власні можливості, 21,4 %, у шостих класах таких учнів – 22,2 %, у сьомих класах – 12,5 %, у восьмих – 16,7 %, у дев'ятих – 18 % (що в середньому по всій вибірці становить 18,6%). З низьким рівнем самооцінки, тобто тих учнів, що недооцінюють власні можливості, набагато менше. Так, у п'ятих класах таких учнів 7,1 %, у шостих – 5,5 %, у сьомих – 6,3 %, у восьмих – 5,5 %, у дев'ятих класах такі учні відсутні (що в середньому по всій вибірці становить 4,8%). У процесі дослідження було з'ясовано рівень мотивації до досягнення учнів. Мотивація до досягнення – це прагнення до поліпшення результатів, наполегливість у досягненні своїх цілей. З високим

рівнем мотивації у п'ятих та у восьмих класах виявлено відповідно 7,1 % та 5,6 % учнів. У інших класах такі учні відсутні. Результати дослідження свідчать про дуже великий відсоток школярів з низьким рівнем мотивації. Так, у п'ятих класах таких учнів 50 %, у шостих – 38,9 %, у сьомих – 43,8 %, у восьмих – 55,6 %, у дев'ятих – 63,6 % (!) (що в середньому по всій вибірці становить 50,4%). Результати проведеного дослідження свідчать також про те, що за період навчання в школі в учнів спостерігається поступове зниження рівня мотивації до досягнення. Такий стан, на думку психологів, може призвести школярів до невпевненості в успіху розпочатої справи, неготовності прийняти відповідальність, нерішучості у прийнятті рішень в екстремальній ситуації, відсутності наполегливості у досягненні поставленої мети, відсутності задоволення від вирішення складних завдань, розпачі у змаганнях та у подоланні життєвих перешкод.

Проведені дослідження дозволили встановити склад класів за типом темпераменту учнів. Результати дослідження вказують на існування різних закономірно пов'язаних властивостей темпераментів. Так, у п'ятих класах холериків - 35,7 %, сангвініків – 21,4 %, змішаного темпераменту «холерик-сангвінік» – 21,4 %, «сангвінік-флегматик» – 7,2 %, «сангвінік-меланхолік» - 14,3 %. Вивчення темпераменту учнів шостих класів показало, що у класі холериків – 11,1 %, сангвініків – 5,55%, меланхоліків – 5,55 %, «холериків-сангвініків» – 50,0%, «сангвініків-флегматиків» – 31,25 %. У сьомих класах співвідношення учнів за типом темпераменту таке: холерики – 6,2%, «холерики-сангвініки» – 56,2%, «сангвініки-флегматики» – 31,2%, «холерики-меланхоліки» – 6,2%. Дослідженнями також встановлено, що у восьмих класах холериків 5,5%, сангвініків – 5,5%, змішаного типу темпераменту: «холерик-сангвінік» – 66,7%, «сангвінік-флегматик» – 11,1%, «флегматик-меланхолік» – 5,55%, «холерик-флегматик» – 5,55%. У дев'ятих класах переважають учні змішаного темпераменту «холерик-сангвінік». Таких учнів 63,6 %. Сангвініків у дев'ятому класі 9,1 %, «сангвініків-флегматиків» – 18,2 %, «холериків-флегматиків» – 9,1 %.

Проведені дослідження показали такі особливості темпераменту в учнів 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів.

1. Більшість учнів мають рухливий, поривчастий темперамент, легко переживають невдачі та легко можуть бути залучені до навчально-виховного процесу.

2. Переважна більшість учнів мають нормальну самооцінку власних можливостей, але близько п'ятої частини школярів її завищують, а близько 5 % занижують.

3. До дев'ятого класу в учнів падає мотивація до досягнення. Кількість таких учнів становить більше ніж 60 %, що призводить до їх байдужого ставлення до оточуючого світу, що потребує відповідного корегування педагогічного процесу.

Перспективи подальших досліджень полягають у більш глибокому вивченні проблеми впливу шкільного середовища на процес формування особистості дітей і молоді.

Література

1. Акилов М.В. Индивидуальный стиль здорового образа жизни – цель обучения в системе физкультурного образования / Теория и практика физической культуры, 1993. - № 9-10.- С. 10-11.

2. Безверхня Г.В. Мотивація до занять фізичною культурою і спортом школярів 5-11-х класів. – автореф. дис. – ЛДІФК, 2004

3. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-метод. посібник. – К.: ІЗМН.-1998.–204с.

4. Гавенко В.Л. Проявление нарушения психического здоровья студентов: концептуально – психологический подход/ Здоровый образ жизни и физическая культура студентов: Социологические аспекты. – Вып. 1.- Москва, Харьков, 1990. – С.74-77.

5. Козленко О.М. Підвищення ефективності фізичного виховання молодших школярів на основі формування у них прагнення до фізичного вдосконалення// Дис. ... канд. пед. наук. – К.-1991.–165с.

6. Москаленко В.Ф. Система охорони здоров'я України: оцінка сучасної ситуації та напрями майбутнього розвитку // Матеріали 2-ої щорічної міжнародної донорської конференції “2001 рік – рік охорони здоров'я населення України”, Київ, 7 грудня 2000 р. – К., 2001. – С.23.

7. Осадчук Т.В. Творчий підхід до організації фізичного виховання сучасних школярів // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук. праць Волинського державного університету імені Лесі Українки: Луцьк, 1999.– С. 460-464.

8. Паффенбаргер Р.С., Ольсен Э. Здоровый образ жизни. – Киев: Олимпийская литература, 1999. – 318 с.

9. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей / Под ред. П.И. Пидкасистого. – М.: Педагогическое

общество России, 2004. – 608 с Петленко В.П. (ред.) Основы валеологии, Ч. I. - К.: Олимпийская литература, 1998.- 433 с.

10. Підлужна Світлана, Денисовець Томара. Адаптивні властивості фізичної культури // Мат. міжнародної науково-практичної конференції “Конструктивні підходи в забезпеченні єдності навчально-виховного процесу фізичного виховання різних ланок освіти”: 21-22 квітня 2004 р. – Полтава, 23004. -С. 252-254.

11. Плачинда Т.С. Формування позитивного ставлення студентської молоді до занять фізичною культурою / Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. за ред. Єрмакова С.С. - Харків-Донецьк: ХДАДМ (ХХП), 2005. - №10. - 256 с. - С.49-51.

12. Про затвердження Міжгалузевої Комплексної програми «Здоров'я нації на 2002-2011 роки» : Постанова Кабінету Міністрів України» № 14 від 10 січня 2002 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

13. Реалізація здорового способу життя - сучасні підходи / За заг. ред. М. Лук'янченка, Ю. Шкретія, Е. Боляха, А. Матвеева. - Дрогобич : КОЛО, 2005.- 124-126.

14. Сінгаєвський С. Формування позитивного ставлення школярів до фізичного виховання // Фізичне виховання в школі. – 2001. – № 1. – С. 33-37.

15. Сутула В.О. та ін. Розпочнімо зі здоров'я школярів / В.О. Сутула, М.М. Кочуєва, Т.С. Бондар // Освіта, 2010. – № 28. – С. 5-6.

В статье представлены результаты социологического исследования, проведенного среди учащихся общеобразовательных школ. На основании результатов исследования были выделены психологические характеристики личности школьников 5-9 классов. Показано, что большинство учащихся имеют нормальную самооценку собственных возможностей, около пятой части учащихся ее завышают, а примерно 5% - занижают.

Ключевые слова: самооценка, мотивация, темперамент, ученический коллектив, здоровый образ жизни.

The results of the survey conducted among secondary school students are shown in the article. On the basis of results of the research psychological characteristics of the individual students grades 5-9 were identified. It is shown that the majority of students have normal self self-empowerment, about a fifth of its students overestimate, and approximately 5% - underestimate.

Key words: self-esteem, motivation, temperament, student team, a healthy way of life.

Холодний О.І. – старший викладач ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет” (м. Слов’янськ, Україна)

Рецензент – доктор біологічних наук, професор В. А. Друзь